

Svenska Älghundklubben och Hälleforshundklubbens Rasstrategi för Hälleforshunden

Historisk bakgrund och utveckling

Uppkomsten och framväxten av de hundar som idag ingår i hälleforshundrasen skedde parallellt med den kraftiga tillväxt av älgstammen som inträffade under 1930-talet i vissa områden av Värmland och Västmanland. Stora ansträngningar gjordes för att älgökningen skulle bromsas upp och begränsas. Delar av den skogspersonal som var anställda vid Hellefors Bruks AB hade därför under perioden 1935-1955 älgjakt som en av sina viktigaste arbetsuppgifter under höstarna. En uppgift som oftast utfördes som enmansjakt tillsammans med en duglig löshund. Behovet av duktiga jakthundar tillsammans med en snabbt växande älgstam är därför det fundament som hälleforshundens tillkomst vilar på.

1920-tal Det var under hela decenniet en kraftigt begränsad avskjutning på älg. Spetshundar med varierande bakgrund och ursprung användes vid jakterna. Älgjakt med hund bedrevs huvudsakligen som löshunds jakt. I norra Hälsingland levde och jagades det med två hundar (känd bakgrund) vars avkomma senare har kommit att betraktas som hälleforshundarnas stamfader.

1930-tal I juli månad 1930 föddes hanhunden Pajo i byn Styggberg i Hälsingland. Hunden såldes 1936 till Hellefors Bruks AB och blev där brukad av jägm. E.Rådberg. Pajo gick i avel något år efter ankomsten till Hällefors. Hanhunden Puck (äg. O.Knöppel) var ett resultat av en korsning mellan Pajo och tiken Akka (finsk spets, äg. L.Liljefors). Skälet för att finnspetsen Akka blev betäckt var en önskan om att i avkomman kunna bevara Pajos gulröda färg. Puck återparades i början av februari 1939 på Akka och hanhunden Karr I föddes d.4/4 samma år. I mitten av 30-talet fördes ett antal ostjaklaikor in i Sverige. Några av dem skulle senare komma att ingå i den kärna av hundar som under 1940-talet började bilda begreppet "hälleforshund". Den mest kända av "ostjakerna" är tiken Spanja (född 1937) som ägdes av skogv. M. Norman. Spanja betraktas idag som hälleforshundarnas stammoder.

1940-tal Spanja paras med Karr I och flera av valparna kom senare att användas i avel. Dokumentation på obrutna avelslinjer från hanhundarna Stor-Pajo, Gajo och Pan I samt tiken Kajsa finns från tidigt 40-tal fram till dagens hälleforshundar. Ännu ett inslag av ostjaklaika som ingick i M.Normans uppfödning kom via tiken Mejt (f. 1942, äg. M.Thelin), fallen efter en gul ostjakhane som år 1937 blivit såld till Nås. Mejt parades d. 21/3 1949 med Normans hanhund Gajo och avkomman ingick senare i dennes fortsatta uppfödning av hälleforshundar.

Jägarnas önskan att hundarna förutom stor slitstyrka och stark jaktlust dessutom gärna skulle ha en gulröd pälsfärg innebar att aveln tidigt inriktades på hundar med starka inslag av ostjaklaika. Vid sidan av den uppfödning och spridning av hundar som Norman bedrev så var det endast enstaka kullar som föddes fram och då oftast för eget bruk.

Den kraftiga fokuseringen på bruksegenskaper och funktion tillsammans med M. Normans dominerande uppfödning skapade snabbt en relativt enhetlig typ av hundar. En enhetlighet som uppnåts trots att kraven vid val av avelstikar inte tillnärmelsevis motsvarades av de krav som ställdes på hanhundarna.

Redan under det sena 40-talet fanns embryot till en dåtida "rasstandard" som beskrev viktiga detaljer i hundarnas typ, jaktförmåga och jaktsätt.

1950-tal Begreppet "hälleforshund" började spridas långt utanför trakterna av Hällefors. Många av de valpar som föddes köptes av jägare runt om i Norrland. De blev därför, bortsett från kärnområdet omkring Hällefors, spridda över ett geografiskt mycket stort område. Den stora spridningen innebar att kontakterna mellan ägare till hälleforshundar var liten och aveln av "äkta hälleforsare" utanför Hälleforsområdet var därför obetydlig. De parningar som genomfördes skedde oftast mellan en duktig hälleforshundhane och en tik från någon av de andra älghundraserna.

Aveln av hälleforshundar var under hela 50-talet fortsatt koncentrerad till Hälleforsområdet. Den helt dominerande uppfödaren var fortfarande M. Norman vars uppfödning i slutet av decenniet hade producerat närmare 400 st. valpar.

Under 50-talet minskade inslaget av ostjaklaika i hälleforshundarna även från uppfödarna runt Hällefors. Framst beroende på det långa tidsavståndet till när rena ostjaklaikor fanns att tillgå och att det dessutom vid enstaka tillfällen tillkommit avelstikar från andra älghundraser.

1960-tal Den 6/11 1963 föds den näst sista kullen valpar i den Normanska uppfödningen. Den sista skulle dröja i ytterligare 5 år och föds först den 17/8 1968. Därmed var M. Normans uppfödargärning med hälleforshundar avslutad. Flera av hundarna i den sista kullen återfinnes i stamtavlorna hos många av dagens hälleforshundar.

Andra uppfödare i och omkring Hällefors vars avel började lämna spår i rasen var A. Hellström, H. Thomasson, Hedlund och Vahlegren. Inslag av jämthund och gråhund förekom.

Under senare delen av 60-talet förskjuts tyngdpunkten i aveln av hälleforshundar norrut. J. Gulin i Gulsele hade då påbörjat sin uppfödning som syftade till en avel av hundar med så stort inslag av ostjakblod som möjligt. Hundar ur M. Normans uppfödning utgjorde grundmaterialet och en noggrann dokumentation av den fortsatta aveln påbörjades. Rekonstruktioner av den avel som pågått sedan 30-talet började göras och mer eller mindre fullständiga stamtavlor upprättades för ett antal hundar bakåt i tiden.

M. Normans sista valpkull föddes fram av en tik ur Gulins uppfödning. Den hade sommaren 1968 blivit parad med E. Rådbergs hanhund Pan II. Även i Gulins uppfödning av hälleforshundar fanns till en början inslag av gråhund.

1970-tal Två grupper av hälleforshundar började framträda där släktskapet mellan hundgrupperna med tiden successivt försvagades. En sydlig grupp som avlades fram av uppfödare som A. Hellström, H. Thomasson m.fl. samt en nordlig grupp av hundar där J. Gulin var den helt dominerande uppfödaren.

Gulins fortsatta efterforskningar i hälleforshundarnas bakgrund och historia innebar att ett stort antal kontakter togs med andra uppfödare och tidigare ägare till hälleforshundar. Som en följd av detta växte det fram en samlad bild av hur det dåtida hundmaterialet var beskaffat och var det dessutom geografiskt befann sig. En diskussion om vad som var utmärkande för en hälleforshund pågick mellan några av uppfödarna och Gulin började under tidigt 70-tal använda sig av begreppet "Normanshund" för att tydligt markera varifrån kärnmaterialet skulle härstamma. Ända sedan början av 50-talet hade det sålts hälleforshundvalpar till Norrland och under 70-talet skulle norrlands inland växa fram som det främsta avsättningsområdet för hälleforshundar. Ca.85 % av hundarna ur Gulins uppfödning blev placerade hos jägare i norra Sverige, samtidigt som ett antal av de valpar som föddes fram av bl.a. A. Hellström också såldes till norrländska jägare. Enstaka inkorsningar av gråhund skedde under 70-talet och några av dessa kan återfinnas i ett antal av dagens hälleforshundar.

1980-tal Ryktet om "hälleforsaren" som en frisk, stark och duglig jakthund på älg hade spridits bland många jägare redan under 40- och 50-talen och ett stort antal av de hundar som genom åren fötts fram hade väl motsvarat de jaktliga krav som ställts på dem. Trots att viss "buskavel" förekommit hade hundarna till typ och jaktbeteende varit förhållandevis enhetliga. Främst torde detta berott på enstaka uppfödarens dominerande ställning och den av Gulin drivna och nu allmänt accepterade uppfattningen, att en "äkta hälleforsare" har en stor del av sina rötter hos hundar som sprungit fram ur M.Normans avel.

En efterfrågan på valpar som inte motsvarades av tillgången innebar att nya uppfödare tillkom under 80-talet. En uppfödning där hundarna ibland till sitt utseende och jaktsätt var helt otypiska med det som under decennier varit kännetecknande för hälleforshundarna. Innan årtiondet var slut hade bl.a. ett antal kullar fötts fram med småväxta, kvadratisk byggda och starkt fågelintresserade hundar som alla hade sålts under benämningen "hälleforshundar".

Den 24 januari 1988 föds den sista valpkullen i J.Gulins uppfödning. Kullen bestod av nio valpar och en av dessa, hanhunden Boris, skulle senare komma att utgöra modellhund för den första utarbetade och godkända rasstandarden för hälleforshundar.

1990-tal J.Gulin avlider hösten 1989 och andra tongivande uppfödare är på grund av hög ålder i slutet av sin uppfödargärning. Utan deras kännedom och dokumentation om hundarna och deras härstamning skulle en fortsatt avel på hälleforshundar kraftigt försvåras. En arbetsgrupp skapades därför under våren 1990 med uppgiften att säkerställa hälleforshundens fortsatta existens. Som ett resultat av deras arbete bildades Hälleforshundklubben vid ett möte i Gulsele den 18 juni 1994. Avelsråd utsågs och regler för rådgivning samt vilka krav som skulle ställas på godkända avelshundar fastställdes.

En första mönstring någonsin av hälleforshundar skedde i augusti 1994 i samband med "Fallens Dag" i Viksjö. Ett 40-tal hundar blev under dagen bedömda av J.Åkerman.

Under perioden 1995-99 blev ytterligare ca.250-300 st. hundar mönstrade, oftast i samband med Hälleforshundklubbens årsmöten. Det genomfördes också under samma tidsperiod ett 30-tal inofficiella jaktprov på älg med hälleforshundar.

Den uppfödning av hälleforshundar som pågick under 90-talet gjordes, med några få undantag, till allra största delen av tikägare som tog någon enstaka kull. Antalet valpar som föddes och godkändes av klubben var ca.50-60/år. Inkorsning av främmande ras skedde inte under 1990-talet.

I april månad år 2000 blev hälleforshunden godkänd som egen ras och upptogs därmed i SKK:s register.

Nulägesanalys

Efter år 1994, det år då Hälleforshundklubben bildades, har två stora enkätundersökningar genomförts bland medlemmarna. Enkäternas frågor har i huvudsak berört hundarnas hälsotillstånd och jaktförmåga. Svarsfrekvensen har i båda fallen varit mycket hög (ca 70-80%) och enkätsvaren utgör tillsammans med annan personlig kännedom om rasen viktiga delar i underlaget för nulägesanalysen.

Rasgodkännandet under våren 2000 har därtill bl. a inneburit en ökad kunskap om förekomst och omfattning av höftledsdysplasi.

Kännedom om rasens fysiska och exteriöra tillstånd grundas på att ett stort antal hundar under åren har mönstrats och bedömts efter klubbens inofficiella rasstandard eller att de under senare år visats på officiella utställningar. Dessutom har hundarnas jaktförmåga under de tre senaste säsongerna kunnat prövas i jaktprov godkända av SÄK.

Hälsa

- Ögon: Inga kända fall av ögonsjukdom. Glaukom – ej rapporterat. PRA – ej rapporterat (ögonspgling förekommer ej).
- Höftledsdysplasi: Av de hundar som röntgades under åren 2000 och 2001 fick 22 % bedömningen C-höft eller sämre.
Av de hundar som blev röntgade under 2002 fick 11 % bedömningen C-höft eller sämre. Det minskande antalet hundar med hd-fel torde bero på att det är en större andel unga hundar som röntgats under senare tid. Åren 2000-2001 är hundarna i allmänhet äldre än 5 år vid röntgningstillfället (många hundar är 7-10 år), under 2002 sjunker åldern till ca 3 år.
Ca 100-talet hundar är röntgade, dvs. ca 20 % av alla idag levande och registrerade hälleforshundar. Av de hundar som idag föds och växer upp är ca 35 % röntgade före 3 års ålder.
- Epilepsi: Ett fall är känt där en äldre (>8 år) hund har drabbats, ingen avkomma
- Kryptorchism: Ett fall är känt (hanhund 1988-2001), ingen avkomma.
- Tuggmuskelmyositis: Enstaka kända fall under den senaste 25-års perioden. Första kända fallet uppträdde hos hund född 1978. Totalt under hela tidsperioden bedöms antalet drabbade hundar vara lägre än 10 st. (<1 %).

- Tänder: Inga kända fall av tandbortfall. Inte heller är fall kända där anmärkning har riktats mot någon hunds tandstatus vid utställning eller mönstring. Kontrollen av tandstatusen är dock ofta otillräcklig.

Slutsats: Häсотillståndet bland hälleforshundarna tycks vara gott. Inga allvarligare sjukdomar är kända. Fortsatt bevakning av hundarnas hd-status är dock angeläget.

Målsättning: Öka antalet hundar som hd-röntgas från nuvarande 35% till 75 %. Undersöka eventuell ärftlighet av tuggmuskelmyosit. Upprätta genkartor där arvs gången för drabbade hundar kartläggs.

Genomföra ännu en enkätundersökning beträffande hundarnas fysiska och mentala status med syftet att klubben ständigt skall vara uppdaterad beträffande hundarnas hälsotillstånd.

Funktion

- Hälleforshunden är idag till sitt användningsområde en utpräglad jakthund.
- Hundarna uppfattas ofta av sina användare som slitstarka, tåliga och uthålliga. Det förekommer inte att hundar måste vila p.g.a. härlta, såriga tassar och liknande skador. Enstaka hundar (oftast tikar) kan dock bli väl små. Möjligen kan det vara en begränsning i jaktutnyttjandet.
- Hälleforshundarnas jaktförmåga tycks i allmänhet vara god. Under perioden 2000-2002 har mer än 150 st. jaktprov genomförts. Ca 60 % av proven resulterade i pris och då i huvudsak som 1:a pris. Det förekommer dock hundar som är väl veka och med svag jaktlust.

Slutsats: Hälleforshunden är idag en tålig och stark jakthund som ofta uppfyller de krav på jaktförmåga som ställs. Önskvärt är dock att jämnheten ytterligare ökar med en högre "lägsta nivå" som följd.

Målsättning: Stärka jaktlusten i rasen medelst en högre "lägsta nivå". Öka antalet hundar som kommer till prov.

Mentalitet

- Bedömningar i samband med mönstringar och utställningar har genomgående visat på god mentalitet hos hundarna. Ett fall är känt där hunden ej bedömts p.g.a. ett aggressivt beteende. Några hundar (<5) har visat tydlig olust vid bedömningarna.
- Hälleforshunden beskrivs ofta av sin ägare som pigg, vaken och arbetsvillig. Den anses också vara en lättlärd och trevlig familjehund som ytterst sällan visar dominansaggression inom familjen. Den har en starkt utvecklad flockkänsla och förstår väl sin plats i rangordningen. Hos enstaka individer kan detta ge intrycket av att den är vek, d.v.s. den noterar och reagerar tydligt på flockledarens vilja.
- Under jakt visar hundarna ofta tydlig reservation mot andra jägare och främlingar, vilket ibland kan vara besvärande om någon mera än

ägaren följer hunden under jakten. Många hälleforshundar uppvisar s.k. enmanshundmentalitet.

Slutsats: Dagens hälleforshundar har i allmänhet mycket god mentalitet. De är lättsamma som familjehundar samtidigt som de kan uppvisa både stort mod och stark kamplust under jakt.

Målsättning: Bevara och utveckla den mentalitet som det stora flertalet hundar uppvisar idag.

Genetisk variation

- Klubbens bedömning är att den genetiska variationen inom rasen är förhållandevis god. Ett vägt medelvärde för hundar födda under perioden 1998-2002 (5 årskullar) ger en inavelskoefficient på $F=3.5$. Inavelsgraden är dessutom sjunkande med $F=2.9$ för år 2002 (5 generationer).
- Under perioden 1998-2002 har totalt 241 st. valpar blivit födda. Antalet kullar var totalt 46 st. vilket innebär att det i genomsnitt föddes 5.24 valpar/kull. Det totala antalet använda avelsdjur har varit 74 st. med fördelningen 38 st. tikar och 36 st. hanar. Effektivt antal hundar som ingått i aveln under 5-årsperioden är $N_e = 73.95$
- I syfte att minska riskerna för genförluster och istället försöka öka den genetiska variationen inom rasen har avelsbegränsning varit gällande sedan 1995. Gränsen är f.n. satt till högst 4 kullar efter enskild hund.

Slutsats: Inavelskoefficienten tycks vara långsamt sjunkande inom rasen. Behov finns av att en systematiserad och långsiktigt planerad avelsstrategi upprättas.

Målsättning: Minska graden av inavel i rasen till $F=2.5$ samt utveckla flera obesläktade blodslinjer.

Exteriör

- Under perioden 1994–2002 har 400-500 hälleforshundar blivit bedömda på mönstringar och utställningar efter den rasstandard som upprättades och godkändes av klubben år 1994 (standarden togs av SKK - med endast någon liten formuleringsändring - vid rasgodkännandet -00).
- Domarnas uppfattning har i allmänhet varit att rasen har en förvånansvärt hög och jämn kvalitet, detta med tanke på att rasen är förhållandevis ny.
- Av de hundar som fått betyget ej rastypisk har det oftast varit bristande storlek och/eller felaktig färg som utgjort grund för omdömet. Andra felaktigheter som har förorsakat prisnedsättningar av

vissa hundar har varit mjuka öron, raka vinklar, kvadratisk kroppsbyggnad, felaktig storlek etc.

Slutsats: *Hälleforsshunden är idag en hund som exteriört tämligen väl överensstämmer med sin rasstandard. Vissa hundar kan dock bli väl små(gäller främst tikar).*

Målsättning: *Förbättra storleken.*

SÄK:s kommentarer:

Rasstrategin är framtagen inom Hälleforshundklubben och antagen i denna klubb efter presentation inom dess olika organ.

Strategin är delgiven SÄK:s avelskomite och styrelse och godkändes och överlämnas till SKK i befintligt skick. Godkännande kan enligt årsstämmobeslut 2004 lämnas av SÄK:s styrelse för de mindre raserna inom SÄK.

Hälleforsaren är en ung ras och behandlas som en sådan. SÄK har inga kommentarer till Hälleforshundklubbens sätt att sköta rasen till dags dato.